

Svar på skriftligt spørgsmål SSS 152/2022 rd

Svar på skriftligt spørgsmål om att trygga det nationella kulturarvet i digital form

Till riksdagens talman

I det syfte som anges i 27 § i riksdagens arbetsordning har Ni, Ärade talman, till den minister som saken gäller översänt följande skriftliga spørgsmål SS 152/2022 rd undertecknat av riksdagsledamot Sakari Puisto /saf:

Hur säkerställer man att kulturarvsmaterialet bevaras till exempel vid eldsvådor eller konflikter,

kommer regeringen att bevilja tilläggsfinansiering för digitalisering av materialet och

har regeringen en konkret plan för att grunda ett nationellt digitaliseringscenter?

Som svar på detta spørgsmål anför jag följande:

Vårt gemensamma kulturarv som ska skyddas består av värdefulla konst- och föremålssamlingar, naturvetenskapliga samlingar, fotografier, böcker och annat tryckt material, inspelningar, filmer, arkivhelheter, byggnader och deras fasta inredning, bebyggda områden samt fornlämningar. Det lösa kulturarvet förvaras i museer, arkiv och bibliotek samt i privata samlingar. Byggnader och arkeologiska objekt som hör till det fasta kulturarvet kan ägas av privatpersoner, företag, olika sammanslutningar och stiftelser samt staten och kommunerna.

Kulturarvet skyddas genom nationell lagstiftning och internationella konventioner. Finland har ratificerat de centrala internationella konventionerna om skydd av kulturarvet inklusive Unescos 1954 års Haagkonvention om skydd för kulturegendom i händelse av väpnad konflikt jämte protokoll. Denna konvention förpliktar Finland att redan i fredstid vidta nödvändiga åtgärder för att skydda kulturendomen. Beredskap inför hot mot kulturarvet, det vill säga skydd av kulturendom, har också identifierats som en del av de vitala funktionerna enligt Säkerhetsstrategin för samhället (2017) som en led i upprätthållandet av mental kriställighet.

Kulturarvet kan vara hotat i mycket olika situationer. Identifierade hotsituationer är bland annat olika plötsliga olyckor och naturkatastrofer (såsom eldsvådor, översvämningar, explosionsolyckor, stormar) samt långvariga hot, såsom ökade extrema väderfenomen till följd av klimatförändringen. Beredskapen inför olycksrisker gäller allt kulturarv, klimatförändringens effekter

hotar särskilt det byggda och arkeologiska kulturarvet. Kulturegendom utsätts också för avsiktlig skadegörelse och brottslighet, såsom stöld och olaglig handel och denna risk ökar under andra störningssituationer. Störningar i eldistributionen och datatrafiken utgör också ett hot särskilt mot förvaringen av lös kulturegendom samt mot material i digital form. Cyberhot ökar risken för att de informationssystem, digitala tjänster och datalager som används för att bevara kulturarvet och skydda kulturegendomen fungerar och bevaras.

Räddningslagen (379/2011) och statsrådets förordning om räddningsväsendet (407/2011) innehåller bestämmelser om egen beredskap för den som äger eller innehar en byggnad. De som äger eller innehar en byggnad samt ämbetsverk eller inrättningar är skyldiga att på ifrågakommande plats och i sin verksamhet förebygga uppkomsten av farliga situationer samt att ha beredskap att vid överhängande fara skydda människor, egendom och miljön och att vidta sådana räddningsinsatser som de på egen hand förmår göra.

Enligt 15 § i räddningslagen samt i statsrådets förordning föreskrivs om skyldigheten att göra upp en räddningsplan för byggnader och objekt som definierats som kulturegendom i de internationella konventioner om skydd för kulturegendom som är bindande för Finland samt byggnader och objekt som innehåller kulturegendom, liksom även för andra byggnader och objekt som med stöd av lagar och förordningar är skyddade som kulturegendom. Räddningsplanen ska utöver personsäkerheten innehålla en plan för att rädda kulturarvet. Planen görs upp i samarbete med de lokala brand- och räddningsmyndigheterna samt personalen och dess rutiner övas regelbundet. Närmare anvisningar om beredskap, förebyggande skydd och anvisningar i krissituationer finns hos Museiverket (<https://www.museovirasto.fi/sv/om-oss/beredskapsanvisningar>).

Undervisnings- och kulturministeriet utreder för närvarande i samarbete med Museiverket behoven och åtgärderna i anslutning till fastställandet av förteckningen över kulturegendom enligt Unescos Haagkonvention. Vid sidan av egen beredskap vore viktiga förebyggande skyddsåtgärder till exempel dokumentering och digitalisering av kulturarvet till exempel genom att bidra till att det görs 3D-modeller av kulturarvsobjekt. Genom att digitalisera kulturarvsmaterial kan man också förbättra deras tillgänglighet samt skydda skört material eller material som används mycket mot slitage samt förhindra missbruk och stöld.

Undervisnings- och kulturministeriet stöder tillgången till, användningen och förvaringen av arkivens, bibliotekens och museernas digitala kulturarvsmaterial på olika sätt både genom särskild finansiering och som en del av kulturarvsinstitutionernas normala verksamhetsfinansiering. Helheten inom det digitala kulturarvet som ministeriet årligen finansierar med 3,5 miljoner euro omfattar två nationella tjänster som är gemensamma för minnesorganisationerna. Tjänsten Finna, som upprätthålls av Nationalbiblioteket, förenar digitalt material (2,5 miljoner digitala objekt) från över 400 arkiv, bibliotek och museer och tjänster. Tjänsten Kulturarv-LDB, som upprätthålls av IT-centret för vetenskap CSC, säkerställer att det digitala kulturarvsmaterialet bevaras långt in i framtiden. En del av finansieringen kommer från budgetmomentet för tillgång till och bevarande

av det digitala kulturarvet inom konst- och kulturpolitiska sektorn, vars anslagsnivå höjdes med 150 000 euro 2022.

Utöver åtgärderna i helheten inom det digitala kulturarvet digitaliserar kulturarvsinstitutionerna sina samlingar, upprätthåller system och erbjuder sina kunder digitala tjänster med egna verksamhetsutgifter.

Riksarkivet bedriver både retroaktiv digitalisering och massdigitalisering. Vid retroaktiv digitalisering digitaliseras det pappersmaterial som finns i Riksarkivets förvaring till elektronisk form. För närvarande är cirka fyra procent av Riksarkivets samlingar, som omfattar sammanlagt över 230 hyllkilometer, digitalt tillgängliga. Enligt Riksarkivets bedömning är dock endast cirka 20 procent (40 kilometer) av dess material sådant som efterfrågas och används mycket. Riksarkivets mål inom den närmaste framtiden är att retroaktivt digitalisera just det material som används mest. Däremot vore det dyrt och ta årtionden att digitalisera hela Riksarkivets material. Undervisnings- och kulturministeriet har inte inom ramarna för statsfinanserna kunnat anvisa särskild finansiering för detta.

Vid massdigitaliseringen digitaliserar Riksarkivet de material som statliga myndigheter har och som ska förvaras varaktigt, det vill säga som ska arkiveras, så att de blir digitala i samband med överföringen till Riksarkivet. Sedan 2021 har Riksarkivet tagit emot endast digitalt material från statsförvaltningen. Målet med massdigitaliseringen är att digitalisera statliga myndigheters handlingar som ska förvaras varaktigt så att originaldokumenten i pappersform kan förstöras efter att den elektroniska förvaringen och användbarheten har säkerställts, även om kulturhistoriskt värdefulla handlingar inte förstörs. Enligt Riksarkivets uppskattning finns det cirka 145 hyllkilometer dokumentmaterial från olika statliga ämbetsverk som ska överföras till Riksarkivet för varaktig förvaring. För Riksarkivets omkostnader har under 2018–2019 anvisats sammanlagt 3,175 miljoner euro för planering och pilottestning av massdigitalisering. Rambeslutet för 2020–2023 innehåller 1,5 miljoner euro per år för Riksarkivets massdigitalisering 2020–2023. Riksarkivet har utvidgat produktionen av massdigitalisering från Helsingfors till S:t Michels centralarkiv 2021.

Enligt museistatistiken omfattade de kulturhistoriska föremålssamlingarna 4 883 000 objekt (34,5 % har digitaliserats), konstsamlingarna 357 500 verk (69 % har digitaliserats), fotosamlingarna 24 633 000 bilder (15,6 % har digitaliserats) och de naturvetenskapliga samlingarna 15 377 000 stycken (5 % har digitaliserats) 2020. Undervisnings- och kulturministeriet har under de senaste åren stött digitaliseringen av museer med cirka 500 000 euro per år som en del av helheten inom det digitala kulturarvet. Med projektbidragen har man kunnat stöda digitaliseringen och publiceringen av mångsidiga samlingar av museer av olika storlek i Finna- och Europeana-tjänsterna. I projekten har man bland annat utvecklat museernas kompetens och metoder för 3D-modellering av kulturarvet. År 2022 inledde Museiverket ett kvalitetsutvecklingsprojekt för digitaliseringen, där man skapar gemensamma kvalitetsanvisningar för museernas digitalisering.

Enligt Finlands digitala kompass 2030, som publicerades som ett utkast i slutet av mars, främjar Finland den gemensamma europeiska datarymden för kulturarvet genom att följa gemensamma standarder och verksamhetsmodeller för produktion och distribution av digitalt innehåll och metadata, digitalisera kulturarvet och göra materialet tillgängligt via Europeana.

Regeringen har för närvarande inga åtgärder under beredning för att inrätta ett separat nationellt digitaliseringscenter. Digitaliseringen sker på olika håll i Finland i kulturarvsinstitutionernas lokaler eller genom att man skaffar digitaliseringen av företag som specialiserat sig på den. Särskilt Riksarkivet och Nationalbiblioteket har effektiva processer och moderna infrastrukturer för digitalisering av stora mängder, även Museiverket har utvecklat sin massdigitaliseringsförmåga. Minnesorganisationerna har redan länge haft ett nära samarbete inte bara i fråga om gemensamma tjänster utan också till exempel i fråga om informationens interoperabilitet, till exempel utvecklingen av beskrivningar.

Helsingfors 21.4.2022

Forsknings- och kulturminister Antti Kurvinen